

נודה מאד לכל מי
שיכול לסייע
בכיסוי
הוצאות ההדפסה.
להנצחות
לע"נ וכיו"ב.
נא לפנות למייל
mdh036194741
@gmail.com
או בטל'
0527129867

דברי השירה

וידבר משה באזני כל קהל ישראל את דברי השירה הזאת עד תמס (זכרים לא)

מתורת מורינו רבי יהודה אריה הלוי זינר שליט"א

רב ביהכ"נ 'דברי שיר' ואזור מרכז ב"ב

נערך ע"י א.ח.ב. • ניתן לקבל הגליון במייל mdh036194741@gmail.com

הגדה של פסח

ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקדוש ברוך הוא לאבותינו עד שתחטפנו שירה, ויש בזה מצות תלמוד תורה ולכן המשיך כל הלילה.

אלא שאבי מורי זצ"ל הקשה על זה, שהרי להלכה באופן התחיל ללמוד בהיתר אינו צריך להפסיק בשהגיע זמן קרי"ש, וא"כ כיון שהיה על זה מצות תלמוד תורה שפיר היו יכולים להמשיך ללמוד עוד, ומדוע הפסיקום התלמידים.

ואמר כתירוקן, שיש לומר בדוחק שהכוונה 'הגיע זמן קרי"ש של שחרית' היינו סוף זמן קרי"ש. [והיה ציור מפורסם בכל ההגדות, שמציור שם חמשה זקנים דהיינו החמשה התנאים שהוזכרו כאן, ובחלון שם השמש זורחת, ואמר אבי מורי זצ"ל, שאם הכוונה שהגיע סוף זמן קרי"ש, יש לאמת את הציור הנ"ל, אך לפי הפשט שמדובר שהגיע זמן תחילת קרי"ש עדיין השמש לא זורחת].

.....

על תירוצים אין תירוצים...

'רשע מה הוא אומר, מה העבודה הזאת לכם, לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל כפר בעיקר'...

בספר **אבן האזל** (הל' מעילה פ"ח ה"ח) הביא להקשות בשם גאון אחד [וכמדו' שזהו מורן הגר"ח מברסק זצ"ל], שלכאורה הסדר אינו מדויק, שהרי מתחילה הוא כפר ועל ידי זה הוא מוציא את עצמו מן הכלל, ומדוע נכתב 'לפי שהוציא עצמו מן הכלל כפר בעיקר'.

ותירקן, שפעם פגש אותו אחד מן החופשיים (הכוונה לאחד שאינו שומר תורה ומצוות) ואמר שיש לו קושיות על התורה ולכן הוא כופר בתורה, ענה לו אותו גאון - 'אם היה לך קושיות היה אפשר ליישב לך קושיותיך, החיסרון הוא שהם אצלך לא קושיות אלא תירוצים, אינך רוצה לשמור דיני התורה ואתה רוצה לתרץ עצמך למה אין אתה שומר, ולכן אתה ממציא לך קושיות והם אצלך תירוצים, וכשאומר לך תירוצים לא יתקבל אצלך כי אתה רוצה להישאר עם הקושיות', והיינו שעל קושיות יש תירוצים, אבל על תירוצים אין תירוצים... ולפ"ז הסדר כאן מכוון היטב, שזהו הסיבה שהרשע כופר, מפני שהוא רוצה להוציא את עצמו מן הכלל, כי אינו רוצה לקיים את התורה כמו עם ישראל, ובגלל הרצון שלו לא לקיים את המצוות, לכן הוא כופר בעיקר.

והראוני המשך חכמה (סוף פרשת בא) שעמד על כך שבכל הפסוקים בשאלות של הבנים כתוב 'כי ישאלך' וכתוב ג"כ 'לאמר', שזה מורה שהם שואלים כדי לקבל תשובה, מלבד בפסוק של ה'הן הרשע ששם כתוב 'והיה כי יאמרו אליכם בניכם', ולא כתוב שיש שאלה לצורך תשובה, והטעם כי באמת ה'הן הרשע אינו בא לשאול כדי לקבל תשובה, אלא רק רוצה להוציא לעג ח"ו, וכלל אינו חפץ בתשובה.

ובאמת שענין זה נוגע לכל אחד ואחד, שהרבה פעמים יש לאדם כל מיני תירוצים למה הוא לא עשה כך ולמה הוא למד לא למד וכדו', וגם אם ינסו להסביר לו שהוא לא צודק הוא לא מוכן לקבל את הדברים, מפני שהסיבה האמתית שהוא מתעצל לעשות את הדבר שהיה צריך לעשות, והוא רק מחפש תירוצים על זה, ועל תירוצים אין תירוצים...

.....

ההבטחה על ארץ ישראל היא הבטחה נצחית

'ברוך שומר הבטחתו לישראל'.

צריך להבין מה המכוון בשבח זה שהקב"ה שומר הבטחתו אשר אמר, הרי כך הוא מן הדין שיש לקיים את ההבטחה, ואמנם בפשוטו יש לומר ששמר הוא מלשון המתין, והיינו שהקב"ה המתין וציפה לזמן שיקיים את ההבטחה, וכמש"כ רש"י על הפסוק **בפרשת בא** 'ליל שמורים הוא לה', ופרש"י 'שהיה הקדוש ברוך הוא שומר ומצפה לו לקיים הבטחתו להוציאם מארץ מצרים'.

מדוע לא שואלים על השינוי של שתיית ד' כוסות

וביאור 'מה נשתנה'

יש להקשות, שהרי יש שינוי גם במה שהלילה שותים ארבע כוסות, מה שאין כן בשאר ימות השנה.

כתב מורן הגר"ח קניבסקי זצ"ל שאין זה שינוי ברור כל כך, כיון שיש ששותים גם בשאר ימות השנה כוסות יין, ובפרט בזמניהם שהיו רגילים לשתות יין.

ואבי מורי זצ"ל ביאר שכל הד' קושיות הם על מה שכבר ראה ה'הן את השינוי, שהלא כבר ראה שיש מצות ומרור וכרפס על השולחן, וכן ששתו בהסיבה את הכוס ראשון, ולכן יש לשאול 'מה נשתנה הלילה הזה' באותם שינויים, אבל שתיית הארבע כוסות עדיין לא ראה ה'הן ששתו אלא כוס אחד, ועדיין לא ניכר שיהיה ד' כוסות, וא"כ לא יכול לשאול על השינוי של הד' כוסות.

והנה באמת שבשאלות של 'מה נשתנה' מונח כאן שאלות של סתירה, שמצד אחד הלילה אוכלים מצה ומרור שזה דוגמא לעניות, ומצד שני מטבילים את מה שאוכלים שזה סימן לבן חורין, וכמו"כ שאוכלים בהסיבה שזה דוגמא לחירות, ואפילו באכילת מצה עצמה יש סתירה מיניה וביה, שבתחילה אנו אומרים 'הא לחמא עניא' שהמצה היא דוגמא לעניות, ובהמשך ההגדה אנו אומרים 'מצה זו שאנו אוכלין על שום מה - על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיק', ומזה משמע שזה בא להראות על החירות.

והתשובה לזה, שבאמת בתחילת הלילה 'עבדים היינו...', ובסוף הלילה יצאנו לחירות, והמצה מרמזת גם לחלק העבדות וגם לחירות.

והנה בשאלה הראשונה כתוב ש'בכל הלילות אנו אוכלין חמץ ומצה', ויש לדקדק, הרי אין כלל ציווי לאכול בכל הלילות חמץ ומצה, ובפשוטו הכוונה לא לחובה אלא לרשות, שיש רשות לאכול בכל הלילות חמץ ומצה, ומשא"כ הלילה הזה יש חובה רק למצה.

אך שמעתי שיש שפירשו על דרך רמז, דהנה בהבאת קרבן תודה יש ל' לחמי מצה ו' לחמי חמץ, וא"כ שואל ה'הן, מדוע כאן שאנו מודים להקב"ה על יציאת מצרים יש רק מצה, ולא מביאים גם חמץ.

.....

הטעם שנאספו כל התנאים אל ר"ע בבני ברק

'מעשה ברבי אליעזר ורבי יהושע וראב"ע ור"ט שהיו מסובין בבני ברק והיו מספרים ביציאת מצרים כל אותו הלילה...'.

יש לשאול, מדוע באו כולם לבני ברק לר"ע, ולא נשארו כל אחד במקומו עם בני ביתו.

ומובא בחיד"א ביאור נפלא בזה, דמעשה זה היה סמוך לחורבן הבית, והיו אותם תנאים בשיברון גדול שבזו השנה לא יזכו לקרבן פסח ולכל מצוות הרגל ולהשראת השכינה בבית המקדש, ולכן התאספו אצל ר"ע בבני ברק, משום שמצינו שר"ע ניחם את התנאים על חורבן הבית כמבואר בגמ' בסוף **מכות** (דף כ"ד) יעו"ש כל המעשה, ובסוף אמרו לו 'עקיבא נחמתנו עקיבא נחמתנו', ולכן אף בליל הסדר נאספו התנאים אל ר"ע כדי שינחם אותם ויקיימו את מצוות ליל הסדר בשמחה ובצפיה לגאולה.

והנה הקשה **הקהלות יעקב** (ברכות סימן ד') שהרי ראב"ע סובר שקרבן פסח נאכל רק עד חצות, וא"כ מדוע עסק בסיפור יציאת מצרים כל הלילה. ותיירקן, שלכן מוזכר שזה היה בבני ברק שזהו אתריה דר"ע, וא"כ בתריה דר"ע נהג ראב"ע כר"ע שאכילת פסח כל הלילה, יעו"ש.

אכן יש שתירצו, שראב"ע המשיך לעסוק בסיפור יציאת מצרים כפי מש"כ **הטור** (תפ"א) 'שחייב אדם לעסוק כל הלילה בהלכות פסח וביציאת מצרים

אמנם המגיד מדובנא הוסיף ע"פ דרכו, במשל לעני שעבד אצל בעל הבית כמה שנים, וכשסיים עבודתו נטל את שכרו והלך לדרכו, ואם יבוא גנב ויגנוב ממנו את שכרו שקיבל אין לו מה לחזור ולבקש מאדונו שהרי אין אחריות האדון על מה שנתן לו, ומשאו"כ אם האדון אמר לו שנוטל על עצמו אחריות הממון עד שיבוא לביתו, ואף אם יגנב מאותו עני הממון יחזור ויקבל את שכרו, ואם יבוא הגנב האדון חייב לשלם שוב, וזה כוונת השבח 'ברוך שומר הבטחתו לישראל' דהקב"ה כביכול לקח על עצמו האחריות שהבטיח ליתן לבני ישראל את ארץ ישראל, ואף אם יבאו עכ"ס ויגזלו מהם, הקב"ה שומר את הבטחתו ויחזור ויתננה להם בגאולה העתידה בב"א.

וזהו מה שהבטיח הקב"ה ליעקב אבינו בפרשת ויצא "והנה אנכי עמך ושמרתך בכל אשר תלך והשבתך אל האדמה הזאת כי לא אעזבך עד אשר אם עשיתי את אשר דברתי לך", וזה מש"כ בתהילים (ק"ה) "ויעמידה ליעקב לחק לישראל ברית עולם, לאמר לך אתן את ארץ כנען חבל נחלתכם", שהבטחה על ארץ ישראל היא הבטחה נצחית ברית עולם.

ביאור הפסוק 'ארמי אובד אבי וירד מצרימה'

'ולבן בקש לעקר את הכל שנאמר ארמי אבד אבי וירד מצרימה'. רש"י בפרשת כי תבוא פירש, 'ארמי אובד אבי - לבן בקש לעקור את הכל כשרדף אחר יעקב...', ועוד אחרים באו עלינו לכלותינו שאחרי זאת ירד יעקב למצרים, והיינו שנאמר כאן בפסוק ב' עניינים, א. ארמי אובד אבי שזה רדיפת לבן אחרי יעקב, ב. וירד מצרימה שזה ירדת יעקב למצרים. והנצי"ב שם תמה שמשמעות הפסוק שהיו ב' העניינים קשורים זה בזה, דהיינו שעל ידי רדיפת לבן ירד יעקב למצרים, וכתב לבאר, שבגמ' פסחים (דף פ"ז ע"א) איתא 'ראויין היו ישראל להיות גולין לארם וכשראה אכזריות של ארם עמד והגלן לבבל', וא"כ י"ל שמתחילה היה ראוי יעקב להישאר אצל לבן בארם עוד כמה שנים כדי שיתקיים הנבואה לאברהם אבינו 'כי גר יהיה זרעך', אך כיון שראה הקב"ה את אכזריות של לבן ושהוא אובד אבי, על כן הוציאו משם והגלהו למצרים.

ובשם רבי יהודה אסאד זצ"ל מובא באופ"א [וכ"כ האלשי"ך], דהנה שכל הירידה של עם ישראל למצרים היתה ע"י שיעקב נתן ליוסף כתונת פסים, והאחים קינאו בו ומכרו אותו לישמעלים, וכך הוא הגיע למצרים, ובה נגרם כל הירידה של עם ישראל למצרים, והנה כל הקנאה של האחים ליוסף הוא רק מפני שיוסף לא היה הבכור, אבל אם יוסף היה בכור אז מן הדין היה מגיע לו הכתונת פסים והאחים לא היו מקנאים בו, והנה הטעם שיוסף לא היה בכור כיון שלבן החליף את רחל בלאה, ואם לבן לא היה מחליף את רחל בלאה, יעקב היה מתחתן עם רחל תחילה, ויוסף היה הבכור וממילא לא היה נגרם כל הירידה של עם ישראל למצרים, ורק מפני שלבן החליף את רחל בלאה נגרם הירידה של עם ישראל למצרים, וזה הביאור כאן, שארמי אובד אבי ולכן ירד מצרימה.

ומלבד עצם הביאור הנפלא בפסוק, יש ללמוד מכאן מוסר השכל, שלפעמים ע"י פעולה אחת מתייחס לבן אדם אח"כ בדברים מאוד גדולים, וכאן זה במעשה רע, אבל ק"ו במעשה טוב, ולדוגמא אם אחד יעשה חיזוק, וזה יגרום לאחרים גם להתחזק, נזקף לראשון זכויות גדולות.

ובעיקר הפירוש של 'לבן ביקש לעקור את הכל', יש שביארו שכתוב בגמ' 'האומר לשלוחו צא וקדש לי אשה סתם ומת השליח אסור בכל הנשים שבעולם, חזקה שליח עושה שליחות, וכיון דלא פריש ליה הא לא ידע הי ניהו קדיש ליה', והנה בשעה ששלח אברהם את אליעזר לחפש אשה ליצחק ובא אליעזר אצל בתואל ולבן, מובא בחז"ל שהם רצו להרוג את אליעזר ע"י שהניח לו בתואל סם המוות בצלחת, אלא שבא מלאך והחליף את הצלחות וכך אליעזר ניצל ובתואל מת [ע"י רש"י בפרשת חיי שרה (כ"ד - כ"ה) ובפ"י רע"ב עה"ת שם בשם המדרש], ולפ"ז נמצא שאם אכן אליעזר היה נהרג ח"ו כפי זממם של לבן ובתואל היה יצחק נאסר בכל הנשים שבעולם, ולא היה ח"ו המשך לאבות ולכלל ישראל, ובה מובן היטב מהו לבן ביקש לעקור את הכל.

הטעם שמביאים את הפסוקים בפרשת ביכורים

הנה סדר הפסוקים שמובא בהגדה, מביאים מפרשת ביכורים [בפרשת כי תבוא], ועליהם מביאים ראיה מפרשת יציאת מצרים [מפרשת וארא ופרשת בא], ולדוג' 'ויגר שם מלמד שלא ירד כו' אלא לגור שם שנאמר

נתרם לעילוי נשמת ר' פינחס בן ר' צבי ז"ל • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת ראב"ד זיכרון מאיר ב"ב וראש ישיבת חכמי לובלין מרן הגאון רבי שמואל הלוי בן רבי יוסף צבי וואזנר זצוק"ל נלב"ע סיון תשע"ה • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת ראב"ד לונדון הגה"צ רבי יוסף צבי בן רבי ברוך חיים הלוי דינר זצוק"ל נלב"ע עיר סטח תשס"ו • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת בעל החידושים וביאורים הגאון רבי חיים שאול ב"ר שמואל גריינימן זצ"ל נלב"ע כ"א ניסן תשע"ה • ת. נ. צ. ב. ה.

לעילוי נשמת אשת חבר להגאון הגדול רבי אביגדור יחזקאל ברטלר זללה"ה • הרבנית הצדקנית דבורה ע"ה בת רבי יעקב שכטר זצ"ל • נלב"ע י"ב מרחשון תשפ"ה • ת. נ. צ. ב. ה.

ויאמרו אל פרעה לגור בארץ באנו כו', ויש להבין מדוע הוצרכו לכל זה, והיה מספיק להביא רק את הפסוקים של פרשיות יציאת מצרים.

וכמו כן ילח"ק על הרמב"ם (פ"ו מהל' חמץ ומצה ה"ד) שכתב על פרשת ביכורים 'וכל המוסיף ומאריך בדרש פרשה זו הרי זה משובח', וצ"ב שהעיקר הוא בפרשיות עצמם של יציאת מצרים, ומה הענין להאריך בפרשת ביכורים.

ושמעתי לבאר, שבפסוקים שבפרשיות של יציאת מצרים, עדיין לא נדע שיש חיוב גם לדורות הבאים להאריך ולספר בזה, ומשאו"כ בפרשת ביכורים שזה לאחר שנכנסו לארץ ישראל, ואפ"ה מבו' שיש לספר ולהודות גם על השורשים של עם ישראל, ועל מה שעם ישראל עבר במצרים.

ובאופ"א שמעתי לבאר, שהטעם שמביאים את הפסוקים מפרשת ביכורים, מפני ששם מבואר מה נוסח ההודאה להקב"ה על יציאת מצרים, ומשאו"כ בפרשיות של יציאת מצרים לא מבואר מהו נוסח ההודאה, ולכן אנחנו מתחילים מהפסוקים בפרשת ביכורים ששם אנו לומדים את החיוב להודות ואת נוסח ההודאה.

.....

הטעם שבמכת צפרדע ובמכת ברד

כתוב 'בכל גבול מצרים'

במכות צפרדע וארבה כתוב בפסוק בפרשת בא שהמכה היתה 'בכל גבול מצרים', ואיתא במדרש רבה שם שהיה ריב בין האומות עד היכן גבול מצרים, ועל ידי שראו עד היכן המכה היתה, זה היתה ההוכחה עד היכן גבול מצרים.

ומרן הגר"י אברמסקי זצ"ל שאל אל מרן הרב מטשעבין זצ"ל על דברי המדרש, מדוע הוכפל ענין זה גם במכת צפרדע וגם במכת ארבה, וסגי במכת צפרדע לחוד להוכיח על הגבול.

ותירץ לו הרב מטשעבין זצ"ל, דאה"נ דבמכת צפרדע לחוד היה סגי, אלא דלאחר שהוכח הדבר במכת צפרדע הלך פרעה ונטע אילנות ועצים סביב כל הגבול, וכדאיתא בגמ' בבא בתרא (דף נ"ו ע"א) שהיו רגילים לתחום את הגבול על ידי עצים, וכיון שהגיעה מכת ברד היא שיברה את כל אותם עצים ושוב לא ידעו עד היכן גבול מצרים, ולכן הוצרך שוב להוכיח דבר זה במכת ארבה.

והוסיף הרב מטשעבין זצ"ל, שדבר זה מפורש בפסוק בתהילים (ק"ה) "נתן גשמיהם ברד אש להבות בארצם, ויך גפנם ותאנתם וישבר עץ גבולם, אמר ויבא ארבה וילק ואין מספר", והיינו שהברד שבר את 'עץ גבולם', ומיד אח"כ 'ויבוא ארבה'.

.....

הטעם שבביליל הסדר בעל הבית מברך

וההרגשה שבביליל הסדר

כתב הרמ"א (או"ח סימן תע"ט א') 'ונהגו שבעל הבית מברך ברכת המזון בביליל פסח, שנאמר טוב עין הוא יבורך, והוא מיקרי טוב עין שאמר כל דכפין ייתי וייכול...!'

ויש להקשות, שהרי בכל השנה כתוב שהאורח מברך, כמבואר בגמ' ברכות (דף מ"ו ע"א) 'כדי שיברך לבעל הבית' ונפסק בשו"ע (שם סימן ר"א), ומאי שנא בביליל הסדר שלא אמרינן סברא זו שאורח יברך לבעל הבית.

ושמעתי מראש ישיבת רשב"י הגאון רבי מאיר צבי ברגמן שליט"א [בחוה"מ פסח תשפ"ג] לומר בזה דבר נפלא, שההרגשה בביליל הסדר צריכה להיות שכביכול כולם אורחים של הקב"ה, שהרי כל אחד ואחד צריך לראות את עצמו כאילו הוא יצא ממצרים, וא"כ הקב"ה בביליל הזה מזמין אותנו אליו ואנחנו אורחים שלו, וא"כ נמצא שהבעה"ב אף הוא אורח של הקב"ה והיינו ממש אורח מברך.

ויש להוסיף, דהנה בענין נטילת ידים לטיבול הכרפס, כתב בשעה"צ (שם סימן תע"ג סקס"ט) 'דאפילו אותן שאין נוהגין בכל השנה לטיול ידיהם לדבר שטיבולו במשקה, היום יטלו כדי שישאלו התינוקות על השינוי', והיינו שבביליל הסדר על כולם לטיול ידים כדי שיראו התינוקות וישאלו.

וראיתי שמביאים בשם מרן הגרש"י אוירבך זצ"ל להוסיף בזה, דההרגשה בביליל הסדר הוא שאנחנו כביכול אורחים אצל הקב"ה, וא"כ יש לנהוג ולהחמיר יותר ממה שרגילים בכל השנה, שכשנמצאים לפני המלך ההתנהגות צריכה להיות אחרת, וק"ו לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה.